

sokról tájékoztató adatbázisra lenne szükség, amely hálózat keretein belül, on-line módon férhető hozzá. Célszerű, ha az ilyen központi forrástájékoztatók az egyes adatbázisok használatáról, és jellemzőiről legalább egy évig általános tájékoztatást is nyújtanak.

A következőkben néhány, hálózat keretein belül működő *forrástájékoztatói szolgáltatást, illetve projektet* ismertetünk.

Lockheed Dialist

A Lockheed cég számos tárgykörben a tárgyszavak gyakoriságán alapuló adatbázis-indexet állított össze, mely segítséget nyújt a szükséges adatbázisok off-line kiválogatásához, sőt, felvilágosítást ad a profilszerkesztéshez is. Használatával tetemes on-line keresési költség takarítható meg. A Dialist-indexek mikrofilmlapon kaphatók 100–250 dollárért.

Automatikus adatbázis-kiválasztó

E projekt munkálatai az NSF (National Science Foundation = Országos Tudományos Alapítvány) finanszírozásával, MARTHA WILLIAMS professzor (Information Retrieval Research Laboratory, University of Illinois) igazgatása alatt folynak. 20 adatbázis tárgyszavai alapján tárgyszó-gyakorisági adattár készül majd; a felhasználó tárgyszavainak e nyilvántartással való összevetése és a releváns adatbázisok kiválasztása gépi úton történik.

Forrástájékoztató az EURONET adatbázisairól

A tervek szerint 1978 végén induló EURONET kb. 100 bibliográfiai és faktografikus adatbázisról való tájékoztatás céljából a CEC (Commission of the European Communities = Európai Közösségek Bizottsága) 62 500 dolláros projektet kezdeményezett. Kezdetben a szolgáltatás egyszerű, hagyományos tájékoztatást nyújtana, amit a későbbiekben automatikus forrástájékoztató váltana fel.

Az adatbázisokról szóló tájékoztatásnak *elfogulatlan*nak és *tárgyilagosságnak* kell lennie. A jogi vonatkozások, az üzleti versenyből fakadó torzítások problémái úgy lennének megoldhatók, ha az adatbázisokat az előállító és szolgáltató vállalatok objektíven jellemeznék, és a tájékoztatás e jellemzőket rangsorolás nélkül adná tovább. A felhasználók számára ez azonban nem kielégítő; bizonyos – rangsorolásra lehetőséget adó – statisztikai adatok (tétel évi növekedése, a témakör szélessége, átfutási idő stb.) közlése szükséges.

Kimutatható, hogy a bibliográfiai adatbázisok nem megfelelő mértékű használatának oka a tájékoztatás és az oktatás hiányosságában rejlik.

Összefoglalva, a *forrástájékoztató* – amelynek lehetőleg ingyenesnek kell lennie – a *következő előnyöket* jelenti:

- rövidebb keresés következtében kevesebb költség;
- teljesebb keresési eredmény;
- a rendszerek és információforrások könnyebb használata;
- elfogulatlan tájékoztatás;
- a piac áttekinthetősége folytán kevesebb ismétlés;
- az információk szolgáltatásának áttekinthető egységes jellemzése.

/HUBER, W.: Referral, a tool to increase the use of available information resources = On-Line Review, 1. köt. 4. sz. 1977. p. 289–294./

(Novák István)

Az információ értéke

Az információra épülő társadalom felé haladva egyre inkább foglalkozni kell az *információnak mint árunak* vagy szolgáltatásnak pénzben kifejezhető értékével és költségeivel. A politikával, döntéshozattal foglalkozók egyre inkább elismerik az információk és terjesztésük fontosságát, ezzel egyidejűleg viszont alapvető kérdéseket vetnek fel: Mi az információ értéke? Mennyibe kerül az információk előállítása, terjesztése? Ki viselje a költségeket? Kinek származik haszna az információból? Mennyit fizessen a felhasználó (pénzben, munkaráfordításban)? Milyen elemek alkotják az információs rendszerek költségeit? Ki fizeti meg az egyes elemeket? Mi szükséges az olyan információs szolgáltatáshoz, amely nem terheli túl a felhasználót?

Az utóbbi években világszerte sokat vitatkoztak ezekről a kérdésekről. Jelentős nemzeti és nemzetközi szervezetek (pl. ASIS, EURIM, ASLIB stb.) konferenciákat szenteltek az információ értéke kérdésének, egyik vagy több költségelemének.

Ma már meglehetősen nyilvánvaló, hogy az információs tevékenységet jelentős állandó költségek, nagy munkaintenzitás, egyre bonyolultabb technológia és növekvő szakosodás jellemzi. A lépéstartás érdekében elengedhetetlen az információs tevékenység rendszeres elemzése, az információs árpolitika szabályozása, a szolgáltatások határfokának folyamatos növelése, külső (olcsóbb) szolgáltatások igénybevétele.

Az információ s a belőle származó haszon közti kapcsolatról nagyon kevés publikált adat található. A *Canadian Institute of Scientific and Technical Information (CISTI, Kanadai Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet)* éves jelentéseiben néhány érdekes esettanulmány olvasható a *műszaki információk hasznosításának közvetlen eredményeiről*:

a) Egy vállalat csökkenteni kívánta fűtési költségeit. A műszaki információs szervezet által javasolt vizsgálat eredményeként 5%-os csökkentés (évi 32 ezer \$) vált lehetővé, de valamennyi felmerült javaslat végrehajtása esetén a teljes megtakarítás elérhette volna a 18%-ot.

b) Egy fémipari vállalat – tervezett bővítése kapcsán – tanácsot kért a munkagépek elhelyezéséhez. A munkafolyamatok elemzése alapján olyan javaslat született, amellyel azonos létszám mellett a termelést 50%-kal növelték.

c) Az utóbbi években a CISTI műszaki információs szolgálatának munkatársai több mint 10 ezer vállalatnak 23 ezer esetben nyújtottak információkat, 750 vállalatnak alapos elemzés révén. A pénzben kifejezhető előnyök: 500 ezer \$ nyereségnövekedés, 3,6 millió \$ eladási értéknövelés, 300 ezer \$ költségcsökkentés, 860 ezer \$ állami adóbevétel növelés, 150 állás létesítése vagy megmentése stb.

A tapasztalatok alapján az AB Astra vállalat (Svédország) elemezte néhány információs programjának eredményességét. Az eredményesség meghatározására az új termékek értékeléséhez alkalmazott eljárásokat igyekeztek átvenni. (Az AB Astra vállalat elemzéséről szóló cikk ismertetése a TMT. 1979. 2. számában fog megjelenni).

/LJUNGBERG, S.: *Monetary value of information.*
= *Tidskrift för Dokumentation*, 34. köt. 3. sz.
1978. p. 43–44./

(Sárdy Péter)

A könyvtártudományi disszertációk tárgykör szerinti megoszlása az Egyesült Államokban

A könyvtárügyi szakirodalmat *tárgykör szerint* négy csoportra lehet osztani, így:

- könyvtári funkciók,
- a könyvtárosi hivatás,
- a könyvtárügy társadalmi szerepe, információközvetítő funkciója,
- a könyvtári szakterülettel kapcsolatos egyéb kérdések (könyvkiadás, szakirodalom stb.).

A könyvtártudományi disszertációkkal kapcsolatban végeztek vizsgálatokat arra vonatkozóan, hogy a hallgatók szakmai érdeklődése az elmúlt évtizedek alatt (1930–1975 között) milyen irányban fejlődött az amerikai (USA) egyetemeken.

A kérdés tanulmányozásához az alábbi források szolgálták:

a *C. H. Davis* által szerkesztett és a Xerox Corporation által kiadott *Doctoral Dissertations in Library Science, 1930–1975.* a disszertációk szerzői, címei, kiadási éve tekintetében;

a *Schlacter és Thomason* szerkesztette *Library Science Dissertations, 1925–1972.* annotációi az osztályozáshoz;

a *Dissertation Abstracts International* az előbbiben nem annotált és az 1972 után megjelent anyaggal kapcsolatban.

666 disszertáció adatait dolgozták fel. Mintegy 30–35 disszertáció (5%) esetében nehézséget okozott témánkénti osztályozásuk. A nehézségek főleg a társada-

1. ábra A disszertációk megoszlásának százalékos alakulása témakörök szerint 1930–1975.